
Europski GLASNIK

14

AKTUALNOST JOHNSA BASKINA
IN MEMORIAM TEA BEUČIĆ RIMAY (1958-2009.)

KRIZA UČAVIŠTA

REDEKERE: KRIZA ŠKOLE JE KRIZA ŽIVOTA
ALAIN, HANNAH ARENDT, LEO STRAUSS: ŠTO JE
HUMANISTIČKO OBRAZLOŽAVANJE? JOSE ORTEGA Y
GASSET: MISIJA SVIJEČELIŠTA, JACQUES DERRIDA:
SVIJEČELIŠTE BEZ AVTIZMA, FINKELKRAUT:
GIMNAZIJALCI, NIHOVA KULTURA, TODOROV:
JOS DAVIČUO ŠKOLA BLOKOVANJE SVIJEČELIŠTA,
MUNCI, LOUISIANC: POŠTITE NEOLIBERALIZMA,
GIBRON, DONOŠIJE, BRISTOLIAN PORUČENIŠTVO
U VISOKOM ŠKOLSTVU DEAN KOSHE, O RIJEKAMA
STUĐENSKOME OKRUŽENJU... DO I RUGGERO:
"NEĆEMO MI PLAĆATI ZA VAŠU KRIZU", ZLATAR:
BLOKADOM - ZA JAVNOSTI HORVAT, ŠTAKS:
ANATOMIJA DITINE PORUČNE

ZAGLUPUJTE UČAVIŠTE

CARR, NYRIL KYRIAK, VICENTE PROTIV HIGESONJE
GOMULEA BRETTON, SIEZ, WOLTON

ARTIČIJE I TEKA I ANTIČIJA

URSPRNGI, RUBY, PALLASSMAA, OČI KOŽE

POREZI ČITAVIŠTA PRILA

RADE JARAK: MAŠANA (SUTRA), SUVREMENA
BOLEVIJSKA POEZIJA, DRETTAR: BOJE, OIGANSKA
RAPSODIJA OŠOJNIK, MACHIELSO, TOMAŠEVIĆ

Kriza obrazovanja

— Bordura: Crnohumorni citati ————— ➔

DIVLJENJE

Kad želimo da nam se dive, idealno je biti mrtav.

Michel Audiard

DOB

U cvijetu sam dobi koja počinje mirisati na krizanteme.

Robert Lassus

Nisam više u godinama kad se umire mlad.

Jules Renard

— Bordura: Crnohumorni citati —

STRAH

Nije da se bojim smrti, samo ne bih htio biti tu kad dođe.

Woody Allen

LJEKARNIK

*Ljekarnik (im.): Ortak liječnika, dobročinitelj grobara
i hranitelj grobljanskih crva.*

Ambrose Bierce

FILOZOF

*Sasvim lagano približavam se trenutku u kojemu filozofi
i imbecili imaju istu sudbinu.*

Voltaire

FOTOGRAF

*Osjećajući kako dolazi smrt, fotograf procijedi kroza zube:
»Pažnja... nemojmo se sad više micati.«*

Alphonse Allais

Blokadom – za javnost!

ANDREA ZLATAR*

Kada je sve to počelo? Aferom »Indeks« kojom se istraživala korupcija na sveučilištu? Naslovnicama u dnevnim novinama koje su urlale »Naši nastavnici ne rade dovoljno«? Reformom školstva u sedamdesetima, tzv. »šušvaricom«? Mudrim krilaticama sredine devedesetih, kada su se »katedrala hrvatskog duha« i »duhovna obnova« podupirale izjavom o cijeni mozga na placu (dvije marke) ili novom definicijom knjige (hrpa papira između korica)? Negativnim reakcijama na studentsku blokadu? Kada je, dakle, počela ta izrazito antiintelektualna klima u Hrvatskoj koja potiče javnu percepciju da su nastavnici i profesori nekompetentni i ljenčine, a studenti neodgovorna djeca i lijenčine, s tom razlikom da nastavnički kadar spava u svojim povlasticama (dvosobni stanovi i krediti), a neodgovorna studentarija (nazivani *bagrom*, *banditima*, *pa čak i nacistima*) potiče neokomunističku revoluciju i noćima tulumari u *akademsom prostoru*? Pa gdje bi drugdje trebali biti? Na Pantovčaku? Nije li upravo sveučilište *kao autonoman akademski prostor* upravo prostor studenata? Iz niza napisa u medijima čini se, pak, da i jedne i druge treba zatrti, najbolje bi odmah bilo roditi se s bagerom ili menadžerskim bonusima, rijetko što je u ovoj zemlji na cijeni kao ta dva prikladna oruđa za socijalnoekonomski uspjeh.

Ne, posvemašnja antiintelektualna klima nije počela najnovijim osporavanjima studentskih zahtjeva, već su studentske blokade prva jasno artikulirana kolektivna akcija koja se suprotstavlja kako naslijeđenim antiintelektualnim tendencijama, tako i rastućoj komercijalizaciji škol-

* Andrea Zlatar, hrvatska esejistica, pjesnikinja i sveučilišna profesorica s Odsjeka za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Bila je glavna urednica dvotjednika za kulturu Zarez i Vijenac, kao i književnog časopisa Gordogan. Objavila je više knjiga o književnoj povijesti i teoriji kao i tri knjige eseja. Od 2001. do 2005. bila je članica zagrebačkog Gradskog poglavarstva zadužena za kulturu. (*Ispovijest i životopis, srednjovjekovna autobiografija, Svakodnevne razglednice, Prostor grada, prostor kulture...*).

stva koja se zadnjih godina prikrivala demagoškom uspavankom o Hrvatskoj kao zemlji znanja.

Šest mjeseci nakon prvog vala studentskih blokada, koje su proljetos dobro protresle institucije sveučilišta i nadležnog ministarstva, i u središte javnih rasprava postavile problem rastuće komercijalizacije školstva, studenti na nizu fakulteta u Hrvatskoj ponovno su blokirali nastavu. Zašto, pitate se. Pa zato jer od lipnja do studenog ništa nije napravljeno: umjesto da zakon već bude u javnoj raspravi i usvojen do kraja godine, o njemu se *priča* na temelju neslužbenih nacрта dokumenata. Zašto sada – u studenom 2009.? Pa zato jer je u tijeku izrada budžeta, a novi zakon i budžet direktno su povezani. Kako stvari stoje, nacrt zakona predviđa besplatan upis generaciji 2010./11., i to možemo nazvati malom korekcijom unutar postojećeg sustava, koji i dalje predviđa različite oblike plaćanja i ne osigurava pravo na besplatno školovanje u cjelini – poslijediplomski studiji i dalje ostaju izvan sustava, sustav stipendiranja gotovo nepostojeći. Jedna je stvar, u odnosu na lipanj, ostala ista: šutnja nadležnih tijela i izbjegavanje neposredne komunikacije. Ministar, iako drugog imena i prezimena, provodi nezaboravnu taktiku bivšega ministra koji je sada predsjednički kandidat: ako ja problem ne priznajem, onda problem ne postoji. Studenti se ignoriraju i marginaliziraju, infantiliziraju i patroniziraju: pritom su možda najgori kvaziblagonakloni komentari tipa: »Pustite mlade, normalno je da se bune, proći će ih to.« Kao jedini oblik komunikacije sa studentima i javnošću u cjelini uzima oblik božanske objave putem nacionalnog televizijskog dnevnika. Trominutna izjava za dnevnik, kratka i nepotpuna, samozadovoljna i bespogovorna, nikakvi argumenti, nikakav dijalog. Nažalost, druge su stvari u odnosu na lipanj još i gore: nastavnička podrška izostaje ili je vrlo suzdržana, solidarnost među studentima se narušava, medijski interes mnogo je slabiji. Naravno, tema više nije nova – ali iako nije nova, ona je itekako važna zato što nije riješena! Sve vrvi demagoškim floskulama o globalnoj i posebno hrvatskoj recesiji, pa jadikovka o financijama prikriva činjenicu, koju je javno izrekao saborski zastupnik Gvozden Flego, da je svota od oko tristo milijuna kuna koja je potrebna za ispunjenje studentskih zahtjeva jedva trećina HEP-ovih dugova državi. I da Hrvatska ulaže po studentu 3000 eura, a Mađari 5000, a Slovenci 6000... Pa jasno da onda moramo sami doplačivati studij! Većina nastavnika, umjesto da uz studentske zahtjeve doda i svoje – potrebu kadrovske i materijalnog jačanja sveučilišta, potrebu podizanja kvalitete nastave i nužnost preispitivanja učinaka bolonjske reforme – i tako osnaže akademsku zajednicu kao zajednicu studenata i nastavnika, iz

svojih uskih perspektiva nariče kako im blokada ometa nastavni proces a studenti narušavaju komfornu i konformističku poziciju postojećega. I nad svime time lebdi lažna tvrdnja da nigdje na svijetu školovanje nije besplatno. Model besplatnoga javnog školstva podrazumijeva da ga plaćamo iz sredstava prikupljenih porezima, prirezima i drugim državnim nametima, a ne da ga plaćamo dvaput, kao porezni obveznici i onda kao studenti, tj. roditelji i skrbnici. Na web-stranicama *slobodnifilozofski.com* svatko može pronaći relevantne europske analize koje pokazuje da priličan broj europskih zemalja (od tzv. »jadnih bivših socijalističkih«, poput Poljske i Češke, do skandinavskih »bogatih«) ne naplaćuje nikakve školarine, ili su one minimalne (u smislu administrativnih naknada upisa).

Da živimo u društvu *obrazovanja nejednakih šansi* u javnosti je postalo jasno prošle godine, kad se navršavala četrdesetogodišnjica revolucije '68., a prosvjedovali su srednjoškolci, nezadovoljni uvjetima svojega školovanja i posebno zabrinuti zbog načina na koji se uvodi državna matura. Njihov je prosvjed »riješen« kratkotrajnom odgodom uvođenja državne mature, u staroj političkoj maniri – pustimo ovu generaciju, sljedeća se valjda neće buniti. Tako se i dogodilo: ovogodišnji maturanti nalaze se usred niza nevolja koje proizvodi nedovoljno pripremljena državna matura, posebno kad je riječ o odnosu mature i upisa na fakultet, na kojim fakultetima i kada će biti prijamni, koliko bodova će što donositi... Mitska Pandorina kutija zala izgleda kao socijalistički Djed Mraz u odnosu na mogući popis problema. Ali, koga briga, osim roditelja. Na njima je da *nekako* dodatno zarade kako bi (u mjestima, tj. u gradovima gdje je to moguće) djecu dodatno obučili znanjima koja su, *pretpostavlja se*, važna za maturu pa onda i za upis na fakultet.

Jednako kao što je resorno ministarstvo, pa onda i cijela Vlada zajedno s vladajućom većinom u Saboru, bila sasvim neosjetljiva na probleme koje je proizvelo nasilno uvođenje bolonjskog sustava, sada se to ponavlja sa srednjoškolcima. Pokazuje se da je Hrvatska u školstvu »zemlja nejednakih šansi«, a ne »jednakih šansi«. Državna matura srednjoškolcima će za cijeli život odrediti njihovu »startnu točku« i nije dopustivo u tako ozbiljan projekt kretati neorganizirano i pri tom neodgovorno žrtvovati sadašnje generacije srednjoškolaca. Na isti način na koji su se neodgovorno žrtvovali prve generacije studenata-bolonjaca, jer je upravnim tijelima ministarstva i sveučilišta jedino važno da se zadovolje formalni momenti reforme (postotci, učinkovitost, norme, prolaznost), a ne kvaliteta njezina provođenja i rezultati. Kad je na tzv. »tržište rada« stigla prva generacija studenata s trogodišnjom diplomom »bakalareusa«, ništa ih nije dočekalo: na Zavodu za zapošljavanje, oni-

ma koji nisu nastavili studij, uopće nisu znali što treba upisati u radnu knjižicu.

Ne mislim da je neka povijesna logika u podudaranju 1968. i 2008. Ali volim simboličke podudarnosti. U nastupima i energiji u prosvjedima srednjoškolaca, pa zatim studenata prepoznala sam vrstu »emancipacijske snage«. Možda je »emancipatorski moment« ono što smo, i ne znajući, naslijedili, možda je njegov obvezujući karakter nešto što nadilazi '68. kao jednokratnu povijesnu dogodovštinu. Osjećaj za pravedno i nepravedno, potreba da živimo u društvu »jednakih šansi«. Ono što posebno odlikuje studentske blokade jest činjenica da su se studenti – u našem ne baš sasvim demokratski ustrojenom društvu – organizirali i postavili kao autonoman politički javni subjekt. Idejom i realizacijom »neposredne demokracije« pokazali su da predstavnička demokracija nije jedini mogući politički model i time su, nakon dvadeset godina različitih, teških i često neuspješnih akcija za jačanje civilnoga društva, postali zaseban politički akter, pokazavši da politika nije rezervirana samo za stranke, zastupnike i medijske eksponente, već da rasprave o onome što pripada *javnim politikama*, a to su politike socijalne skrbi i zdravstva, kulturne politike, politike obrazovanja, doista moraju biti vođene u prostoru javnosti. Pritom »prostor« ne znači puki zbroj saborske govornice, televizijskog dnevnika i novinskih naslovnica. Javnost je ono što konstituiramo svojim javnim istupima. *Plenum* je zamišljen i ostvarivan kao takva, fleksibilna platforma u kojoj svi građani (studenti i nestudenti, nastavnici i nenastavnici) imaju jednako pravo na glas u javnosti, na artikulaciju svojega stava, kao i na *glasanje o odlukama*.

Uspjeh studentskih blokada ne mjeri se samo po onome što je »postignuto« nego i po »visini« postavljenih ciljeva. Iako je i u prostoru *postignutog* napravljeno mnogo – osviještena je borba protiv komercijalizacije školstva i oblikovane prve platforme za javnu raspravu o novom zakonu o visokom obrazovanju.

Znam da zvučim naivno kad spominjem tradicije sveučilišta kao cjeline, ali doista vjerujem da je moguće uspostaviti (to ne znači rekonstruirati) sveučilište kao *universitas studiorum*. Načela i vrijednosti koje zagovaram pripadaju povijesnoj abecedi europskoga sveučilišta: *universitas studiorum* kao zajednica intelektualno ravnopravnih, a ne formalnom hijerarhijom odvojenih sudionika, *curriculum* kao pravo na individualni hod kroz znanje, a ne igranje unaprijed propisanih uloga. I najviše od svega: otpor posvemašnjoj *merkantilizaciji znanja* koja u ime tržišno isplativih i tehnosvrhovitih znanja podcjenjuje i odbacuje društvena i humanistička istraživanja, društveno i humanističko obrazo-

vanje. Napetosti i nezadovoljstvo koji se danas vezuju uz način implementacije bolonjskog sustava moraju biti jasno artikulirani, jednako kao što se mora odgovoriti na pitanje je li vidljivi konflikti zapravo prikrivaju dublje sistemske probleme. Citirat ću na ovom mjestu francuskoga sociologa i teoretičara obrazovanja Pierrea Bourdieua: »Svaki napor transformacije sustava koji nije praćen pokušajem da se transformiraju stavovi prema sustavu (i obrnuto) osuđen je na propast.«

Akademski sustav, odnosno sveučilišna zajednica u cjelini, suočeni su – naročito posljednjih desetak godina – s nizom promjena, koje se istodobno osjećaju kao poticaji i izazovi, ali i kao problemi i opasnosti. Te se promjene odnose na sve ključne djelatnosti sveučilišnog rada: nastavna djelatnost i organizacija rada prilagođuju se bolonjskom procesu, mijenjaju se oblici financiranja fakulteta i načini zapošljavanja (prevladavajući model angažiranja znanstvenih novaka na projektima), dolazi do repozicioniranja mjesta i uloge filozofskog fakulteta u cjelini ne samo zagrebačke već hrvatske akademske zajednice (kao posljedica osnivanja niza fakulteta i visokih učilišta), uvode se školarine te se socijalna uloga fakulteta preispituje u odnosu na potrebe hrvatskoga društva/gospodarstva. Tome možemo dodati rasprave o mogućoj reorganizaciji Zagrebačkog sveučilišta, sporo i nedostavno povezivanje s europskom i svjetskom znanstvenom zajednicom zbog nezadovoljavajuće stope financiranja istraživanja i zaostajanja u europskim integracijama, kao i raspoloženje javnosti u kojemu krilatica »Hrvatska – zemlja znanja« ne može svladati opadanje društvene vrijednosti znanja i sve slabiji društveni status nastavnika u svim segmentima obrazovanja. Ako je, prema mišljenju samoga rektora Zagrebačkog sveučilišta, akademska zajednica »krhka biljka«, mislim da se može osnažiti jedino međusobnom potporom studenata i nastavnika. Studenti su pokazali svoju snagu, a mi, uglavnom, vlastitu nemoć i nevoljkost.

Preostaju usamljene i pojedinačne inicijative. Mejlovi koji stižu noću, blogovi i komentari koji se ne prekidaju. Studenti, studeni, studeno. Kratke rečenice ljutnje, provokacije. Pa poruke podrške i, najviše od svega, pitanja koja se nižu i pitanja koja postaju motivi za dalje. Male, privatne strategije otpora, upornog umetanja emocija u prostor koji je službeno zauzet argumentima i pseudoargumentima. Zašto se ne bih smjela rasplakati kad čitam studentsku izjavu za medije, tako jasnu i preciznu u stavovima, a tako – ispod površine riječi – ispunjenu gorčinom, ogorčenjem i prezirom pomiješanim, ali neupletenima u govor upućen javnosti. Učili su nas da je javnost prostor racionalnoga, dogovorenoga, nadziranoga i kontroliranoga: pazi kako sjediš, pazi kako go-

voriš, nismo se tako dogovorili, nemoj sad miješati privatno i javno. Učili su nas da je znanost znanost, a da su emocije emocije, da ove druge čuvamo za sebe, ako su uopće potrebne društvu u kakvom živimo. Učili su nas da budemo pristojni, poštujuemo autoritete, ne propitujemo postojeće. Učili su nas i da odustajemo, povlačimo se, zaobilazimo, ne suprotstavljamo se. Da puštamo da stvari prolaze, događaju se, jer što nas se to zapravo tiče. Socijalno »ne – ticanje«, kodna poruka »ne tiče me se«, upisana je u malograđanski kod ponašanja; zapravo je to totalna evakuacija iz prostora javnosti, »ne bi se šteli mešati«. A sada se studenti miješaju, ušli su u prostor javnosti i postavljaju se kao subjekti javnog govora, kao nezavisni politički akteri kojima ne samo da ne treba nikakva pozadinska politička podrška već su učinilo ono što se dosad činilo nemogućem. Uzeli su dio prostora onima koji su mislili da su jedini vlasnici toga prostora, sprezi medija i političara po funkciji. Istina je da socijalni dijalog još nije uspostavljen, ali mreža pojedinačnih poruka stvara novi prostor komunikacije.

PRIVATNI POST SCRIPTUM

Kad sam diplomirala, a studirala sam krasne studije – književnost i filozofiju, obitelj mi je kupila multipraktik. Ono čudo od miksera što sve radi, »moj najbolji prijatelj«, veli mi susjeda. Jest da sam voljela kuhati, multipraktik je bio od dobre firme, Braun, ali ipak sam se malo začudila. Četiri godine kasnije sam magistrirala. Obitelj je ponovno bila kreativna i jasna u svojoj poruci: tom prigodom kupili su mi šivaču mašinu. Singericu, ne jako veliku ali praktičnu. Zatim sam, u štreberskom slijedu i zanosu znanosti, četiri godine kasnije predala doktorat. Kad smo stigli do promocije nisu mi ništa kupili, svi smo loše tada financijski stajali, te devedesetne, nego je tata platio ručak za uže-širu obitelj, bilo nas je petnaestak za stolom. Naravno da bi od asistent-ske plaće bilo nemoguće platiti takav ručak. Na doktoratu je, kako smo ušli u duhovno obnovljenu novu državu, pisalo da sam doktor humanističkih znanosti i teologije. Svima za tim stolom – osim meni samoj – bilo je jasno kolika je već socijalna degradacija znanja, marginalizacija znanosti. Inače sam pametna, kako mi je to samo promaklo?

Anatomija jedne pobune*

SREĆKO HORVAT**

IGOR ŠTIKS***

Pitanje nastave kao političko pitanje

Petnaestog dana blokade Filozofskog fakulteta u Zagrebu, dekan Mi-ljenko Jurković je na plenumu, vjerojatno nesvjesno, sazeo srž problema studentske pobune u Hrvatskoj naglasivši da »pitanje nastave nije političko pitanje«. Time je retorički obrazac koji već neko vrijeme postoji u svijetu došao i u Hrvatsku. Radi se, naime, o još jednom pokušaju depolitizacije ekonomskih odnosa. Na polju kulture ta je depolitizacija već odavno poznata u slučaju multikulturalizma i političke korektnosti (gdje se, primjerice, rasna jednakost tumači tek kao »kulturološko« pitanje, ali se rijetko kad ide u kritiku političke ekonomije koja je stajala i stoji iza rasne nejednakosti), dok se ona u kontekstu obrazovanja javlja pod krinkom veće »pokretljivosti« (što je ujedno osobina »nomadskog« karaktera Kapitala) i »izvrsnosti« (koja nije ništa drugo nego matematička metoda mjerenja ekonomske isplativosti pojedinca a ujedno uvodi »rasne« razlike unutar određene populacije dijeleći studente na »bolje«, dakle vrijedne pažnje i mogućeg isplativog investiranja, i »lošije«, koji svoje mjesto u sustavu moraju platiti ako uopće mogu). Tobožnja »pokretljivost« i »izvrsnost« samo su neki od ideologema kojima se neoliberalne reforme visokog obrazovanja nastoje predstaviti kao »racionalan« sustav koji doprinosi većem širenju znanja.

* Tekst koji donosimo dio je rukopisa u pripremi posvećenog studentskoj pobuni u Hrvatskoj 2009. čije se objavljivanje očekuje na proljeće 2010.

** Srećko Horvat, hrvatski esejist, teoretičar, filozof i semiolog. Objavio knjige: *Protiv političke korektnosti, Od Kramera do Laibacha, i natrag, Znakovi post-modernog grada. Prilog semiologiji urbanizma i Totalitarizam danas, Ljubav za početnike ili zašto možemo voljeti samo u znakovima*. Član je uredništva Europskog glasnika, Tvrdé i Zareza.

*** Igor Štiks, hrvatski romanopisac, pjesnik i esejist, bio je član uredništva časopisa *Vijenac i Zarez*. Njegovi romani *Dvorac u Romagni* i *Elijahova stolica* bili su višestruko nagrađivani i prevedeni na mnoge europske jezike.